

İSLÂM BORÇLAR HUKUKU

Doç. Dr. Suat ERDOĞAN

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-770-717-6

Kitap Adı

İslâm Borçlar Hukuku

Yazar

Doç. Dr. Suat ERDOĞAN

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

POL014000

DOI

10.37609/akya.245

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Sosyal yaşamın doğal bir sonucu olarak insanlar hayatları boyunca karşılıklı olarak birçok sözleşmelere taraf olmaktadır. Bu sözleşmeler içerisinde en çok olanı gündelik hayat içerisinde hemen hergün taraf olduğumuz borçlar hukuku kapsamındaki sözleşmelerdir. Gündelik hayat içerisinde çoğu zaman birden çok sözleşmenin tarafı olduğumuzun farkında bile olmayız.

İslâm fıkhnının özgün sistematiği içerisinde muamelât başlığı altında borçlar hukukunun genel ilkeleri yanında, her bir sözleşme ayrı bir başlık altında detaylı bir şekilde konu edilir. Fıkıh literatüründe borçlar hukukunun genel ilkelerine satım (bey ') akdi içerisinde ağırlıklı olarak yer verilmekle birlikte, bir kısmı diğer akitlerde de tekrar edilmektedir.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslâm borçlar hukukunun temel kaynaklarının yanında kavramlar ve akit teorisi konu edilmektedir.

İkinci bölümde İslâm borçlar hukuku kapsamında yer alan akit türlerine yer verilmiştir. Konular faklı fıkıh ekollerinin klasik kaynakları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Yeri geldikçe çağdaş değerlendirme ve güncel konulara da değinilmektedir. Ayrıca gerekli yerlerde Osmanlı dönemi kanunlaştırma hareketinin öncülerinden olan Mecelle'nin düzenlemelerine de yer verilmiştir.

Çalışmada konularla ilgili ayet ve hadislerin Arapça metinleri ile gerekli yerlerde klasik eserlerden orijinal metinlere de yer verilmiştir. Azami düzeyde istifade edilmesi düşüncesiyle konu ile ilgili terimlerin çoğunlukla parantez içerisinde açıklamaları yapılmıştır.

Her çalışmanın eksiklik ve hatalarının olması kaçınılmazdır. Geri bildirim ve yapıcı tenkitlerin memnuniyet vesile olup, esere katkı sağlayacağına kuşku yoktur.

Suat Erdoğan
Kocamustafapaşa, Kasım, 2020.

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız.
b.	: Bin. (ođul/ođlu)
bnt.	: Bint. (kız/kızı)
Bs.	: Baskı.
Çev.	: Çeviren.
DİA.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi.
Hz.	: Hazreti.
md.	: Madde.
ö.	: Ölümlü.
s.	: Sayfa.
Thk.	: Tahkik.
t.y.	: Basım tarihi yok.
y.y.	: Basım yeri yok.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

I- İSLÂM BORÇLAR HUKUKU KAVRAMLARI VE GENEL İLKELER

A- Kaynakları.....	3
1- Kitap/Kur'an.....	3
2- Sünnet.....	4
3- Fıkıh Literatürü.....	5
B- Kavramlar	6
1- Borç	6
2- Zimmet (الذمّة).....	6
3- Deyn (الدين).....	7
4- Ayn (العین).....	7
C- Borcun Unsurları.....	7

D- Borcun Kaynakları.....	7
1- Tek Taraflı İrade.....	7
2- Kanun	8
3- Sebepsiz İktisab	8
4- Haksız Fiil	8
5- Akit	8
E- Borcun Sona Ermesi.....	9
II- İslâm Hukukunda Akit Teorisi.....	9
A- Akdin Kuruluşu.....	9
1- Rükünleri	9
a- Taraflar.....	9
b- İrade Beyanı	10
c- Akdinin Konusu (Mahal).....	10
B- Akdin Türleri.....	11
1- Bağlayıcılığı Açısından Akitler	12
a- Lâzım Akit	12
b- Gayr-İ Lâzım Akit:	12
2- Geçerlilik Açısından Akitler	12
a- Sahih Akit	12
b- Batıl Akit	12
c- Fâsid Akit.....	13
3- Yürürlük Açısından Akitler	13
a- Nâfiz	13
b- Mevkûf	13
C- Akitlerle İlgili Şartlar	14
1- Câ ‘Lî Şartlar	15
2- Muhayyerlikler (الخيارات)	16
a- Meclis Muhayyerliği (خيار المجلس)	17

b- Şart Muhayyerliği (خيار الشرط).....	18
c- Görme Muhayyerliği (خيار الرؤية).....	19
d- Ayıp Muhayyerliği (خيار العيب).....	20
e- Vasıf Muhayyerliği (خيار الوصف).....	21
f- Aldanma Muhayyerliği (خيار الغبن والتغدير).....	22
D- Akitlerde Ta 'lık ve İzâfe	23
E- Akdin Sona Ermesi.....	23
1- Karşılıklı Rıza ile Akdin Sonlandırılması (İkâle).....	23
2- Akdin Feshi.....	25

BÖLÜM 2

İSLÂM BORÇLAR HUKUKUNDA TEMEL AKİTLER

I- Bey'/Satım Akdi (البيع).....	27
A- Tanımı/Kavram	28
B- Meşruiyeti	28
C- Satım Akdine Dair Terimler.....	29
D- Satım Akdinin Kuruluşu ve Rükünleri	31
1- Taraflar.....	31
2- İcab Ve Kabul (الإيجاب والقبول).....	32
3- Satım Akdinin Konusu (Mahal)	34
6- Semen (الثمن).....	36
E- Satım Akdinin Hükmü.....	37
F- Satım Akdi Türleri.....	38
1- Bedelin Türü Açısından Satım Akitleri:	38
a- Mutlak Satım Akdi	38
b- Trampa.....	38

2- Kar-Zarar Açısından Satım Akitleri:	38
a- Pazarlık Usulü Satış (المساومة).....	38
b- Karlı Satış (المراحة).....	38
c- Maliyetine Satış (التولية):.....	39
d- Zararına Satış (الوضيعة).....	39
3- Diğer Satım Akitleri	39
a- Bey‘ Bi‘l-Vefâ (البيع بالوفاء)	39
b- Bey‘ Bi‘l-İstiğlâl (البيع بالاستغلال)	40
c- Bey‘u‘l-Îne (البيع العينة).....	40
II- Sarf Akdi (الصرف)	41
A- Tanımı/Kavram	41
B- Şartları.....	41
III- Karz (القرض)	43
A- Tanımı/Kavram	43
B- Terimler.....	44
IV- Faiz (الربا).....	45
A- Tanımı/Kavram	45
B- Yasak Olmasının Delilleri.....	45
C- Türleri	47
1- Fazlalık Ribâsı (ربا الفضل)	47
2- Veresiye Ribâsı (ربا النسئنة)	47
D- Riba Olma İlleti	47
1- Hanefî-Hanbelî Mezhebi	48
2- Şâfiî Ve Mâlikî Mezhebi.....	49
V- İstisnâ‘ (الاستصناع).....	51
A- Meşruiyeti.....	52
B- Şartları	52

C- Hükümü Ve Niteliği.....	53
VI- Hibe (الهبة).....	55
A- Tanımı/Kavram.....	55
B- Hükümü	56
C- Şartları	56
D- Hibeden Rucû‘	57
VII- Vedî ‘a (الوديعة)	58
A- Tanımı/Kavram.....	58
B- Meşruiyeti.....	59
C- Terimler.....	59
D- Sona Ermesi.....	59
VIII- Âriye/Îâre (العارية).....	61
A- Tanımı/Kavram.....	61
B- Terimler.....	62
C- Şartları	62
D- Sona Ermesi.....	63
IX- İcâre/Kira Sözleşmesi (الاجارة).....	64
A- Kavram	64
B- Meşruiyeti.....	64
C- Terimler.....	65
D- Şartları	65
E- Hükümü	66
F- Türleri.....	67
1- Gayri Menkullerin Kiralanması	67
2- Eşya (Urûz) İcarı	68
3- İnsan İcârı (İş Sözleşmesi)	68
4- Nakliye Vasıtası İcarı	69

G- İcâre Akdinin Sona Ermesi.....	70
X- Selem (السلم).....	72
A- Tanımı/Kavram	72
B- Meşruiyeti	72
C- Terimler.....	72
D- Hükümü	73
E- Şartları.....	73
XI- Vekâlet (الوكالة).....	75
A- Tanımı	75
B- Meşruiyeti	75
C- Terimler.....	76
D- Şartları	76
E- Vekâletin Sona Ermesi	78
XII- Kefâlet (الكفالة).....	79
A- Tanımı/Kavram	79
B- Meşruiyeti	80
C- Terimler.....	80
D- Kısımları/Türleri.....	80
1- Şahsa Kefâlet.....	80
2- Mala Kefâlet.....	81
E- Şartları.....	81
F- Kefilin Asîle Rucû ‘ Etmesi	82
G- Kefâlet Akdinin Sona Ermesi	82
XIII- Havâle (الحوالة).....	83
A- Tanımı/Kavram	83
B- Meşruiyeti	84
C- Terimler.....	84

D- Şartları	84
E- Muhâlün Aleyhin Muhîle Rucû ‘ Etmesi	85
F- Vekalet Akdinin Sona Ermesi.....	85
XIV- Rehin (الرهن).....	87
A- Tanımı/Kavram	87
B- Meşruiyeti	88
C- Terimler.....	88
D- Şartları	88
E- Sona Ermesi	89
KAYNAKLAR	91
İNDEKS	95

KAYNAKLAR

- Aktan, Hamza, "İstisnâ", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, Cilt XXIII, ss., 393-396.
- Apaydın, Yunus, "İne", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, Cilt XXII, ss. 283-285.
- Araz, Yunus, *İslâm Hukuku II*, "Özel Borç İlişkileri II", Lisans Yayınları İstanbul 2019.
- Aydın, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, On dördüncü Baskı, Beta, İstanbul, 2017.
- Aynî, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn, *el-Binâye fi Şerhi'l-Hidâye*, I-XIII, Thk. Emin Salih Şa 'bân, Beyrut, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1420/2000.
- Bardakoğlu, Ali, "Hibe", *DİA*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, Cilt, XVII, ss., 421, 426.
- Bayındır, Servet, "Şâfiî Ulemasının Beyu'l-ine Hakkındaki Yaklaşımı ve Bunun Günümüz İslâmi Finans Piyasalarına Yansımaları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 28, Yıl, 2013, ss.119-140.
- Berki, Ali Himmet, *Açıklamalı Mecelle*, (Hazırlayan), Üçüncü Baskı, Hikmet Yayınları, İstanbul, 1982.
- Beyhakî, Ahmed. b. Huseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-XI, thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ, 2. Baskı, Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, 1424/2003.
- Bilmen, Ömer Nasûhî *Hukûk-ı İslâmîyye ve Istilâhât-ı Fikhiyye Kâmusu*, I-VIII, Bilmen Yayınevi, İstanbul, (t.y.).
- Birsin, Mehmet, *İslâm Eşya ve Borçlar Hukuku*, Malatya, 2018.
- Buhârî, Alâuddin Abdulaziz, *Keşfü'l-esrâr an Usûl-i fahru'l-İslâm Pezdevî*, I-IV, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1418/1997.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail *el-Câmiu's-Sahîh*, I-IV, Thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Muhyiddîn el-Hatîb, Kâdî Muhyiddîn el-Hatîb, el-Matba 'atu's-Selefiyye, Kahire, h.1400.
- Çeker, Orhan, *Fıkıh Dersleri 1*, Altıncı Baskı, İstanbul, Ensar Yayıncılık, 2013.
- Dârekutnî, Ali b Ömer b Ahmed, *Sünenü'd-Dârekutnî*, I-VI, thk. Hasan Abdulumunim Şelbî Abdullatîf Hırzallah-Ahmed Berhûm, Beyrut, Müessesetü'r-risâle, 1424/2004.

- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah *Sünenü'd-Dârimî*, I-IV, Tahkik, Hüseyin Selim ed-Dârânî, Dârü'l-muğni, Riyad, 1421/2000.
- Derdîr, Ebu'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *eş-Şerhu's-sagîr alâ ak-rabi'l-mesâlik ilâ mezhebi'l-İmam Malik*, I-IV, Dârü'l-meârif, Kahire, 1986.
- Desûkî, Şemsüddîn Muhammed Arafa, *Haşiyetü'd-Düsûki aleş-şerhi'l-kebir (Şerhu minahi'l-celil ile birlikte)*, I-IV, Dâr-ı ihyâ-ı kütübî'l-Arabiyye, Mısır, t.y.
- Hâkim en-Nisâbüri, Ebû Abdullah, *el-Müstedrek ala's-sahîhayn*, I-V, Dârü'l-harameyn, Kâhire, 1417/1997.
- İbn. Hanbel, Ahmed, b. Muhammed, *el-Müsned*, I-IV, Dârü'l-hadîs, Kahire, 1416/1995.
- İbn. Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Muhalla*, I-XI, Matbaay-ı nahda, Mısır, 1347.
- İbn. Kudâme, Abdullah. Ahmed *el-Muğni*, I-XV, Dârü âlemi'l-kütüb, Riyad, t.y.
- İbn. Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünen-i İbn Mâce*, I-III, Neşir, Muhammed Nâsüriddîn el-Elbânî, Mektebetü'l-meârif, Riyad, 1417/1997.
- İbn. Rüşd, Muhammed b. Ahmed el-Hâfid, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, I-II, Altıncı Baskı, Dârü'l-mâ'rif, y.y., t.y.
- Karaman Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1982.
- Kâsânî, Alâuddîn Ebû Bekir b. Mesûd, *Bedâ'i'ü's-sana'i' fi tertibiş-şerâi'*, I-X, Thk., Ali Muhammed Muavvad, Adil Ahmed Abdulmevcud, İkinci Baskı, Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye, Beyrut, 1424/2003.
- Koca, Ferhat, *İslâm Hukuk Metdolojisinde Tahsis (Daraltıcı Yorum)*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebir*, thk. Ali Muhammed Muavvad-Âdil Ahmed Abdülmevcüd, I-XVIII, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1414/1994.
- Mergînânî, Burhâneddîn Ebû'l-Hasan, *el-Hidâye şerh-u bidâyeti'l-mübtedî*, I-IV, Tahkik Ahmed Câd, Dârü'l-hadîs, Kahire, 1429/2008.
- Mevsülî, Abdullah b. Mahmûd, *el-İhtiyar, li ta'lîli'l-muhtar*, I-V, Çağrı Yayınları, İstanbul 1884.
- Meydânî, Abdu'l-Gani el-Ganîmî, ed-Dîmeşki, *el-Lübâb fi şerhi'l-kitab*, I-IV, el-Mektebetü'l-ilmiyye, Beyrut, t.y.
- Nevevî, Ebû Zekerîyya Muhyiddîn b. Şeref, *Ravdatü't-tâlibîn*, I-VIII, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcüd-Ali Muhammed Muavvad, I-VIII, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1423/2003.
- Nisâbüri, Müslim, b. Haccâc el-Kuşeyrî *el-Câmiu's-sahîh*, I-V, Neşir, Muhammed Fuad Abdülbâkî, Kahire, 1375/1956.
- Remlî, Şemseddîn Muhammed b. Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Hamza, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*, I-VIII, İkinci Baskı, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, Beyrut, 1424/2003.
- Şaban, Zekiyyüddin *Usulü'l-fıkıh*, Çev. İbrahim Kâfi Dönmez, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018.
- Şentop, Mustafa, "Mürşidü'l-hayrân", *DİA*, XXXII, İstanbul, 2006, ss., 59-60.

- Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali, b. Yusuf el-Firûzabâdî, *el-Mühezzeb, fî fikhî'l-imâm eş-Şafi*, I-III, Dâru'l-kütübü'l-ilmîyye, Beyrut, 1416/1995.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. el-Hatîb, *Muğni'l-muhtâc ilâ mağrifeti meâni'l-elfâzi'l-Minhâc*, I-IV, Dâru'l-marife, Beyrut, 1418/1997.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa *el-Câmiu'l-Kebîr*, Thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, I-VI, İkinci Baskı, Dâru'l-garbi'l-İslâmî, Beyrut: 998.
- Uslu, Rifat, *İslâm Borçlar Hukuku*, Eğitim Yayınevi, Konya, 2019.
- Yıldırım Adem, Endülü's Fıkıh Okulları, Grafiker Yayınları, Ankara, 2020.
- Zeydan, Abdülkerim, *el-Medhal lidirâseti's-şerîyyeti'l-İslâmiyye*, İskenderiye 2001.
- ez-Zeylâi, Abdullah b. Yûsuf, *Nasbü'r-râye li-ehâdîsi'l-Hidâye*, I-V, Thk. Muhammed Avvâme, Müessesetü'r-Reyyân, Beyrut, 1418/1997.
- Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühû*, I-VIII, İkinci Baskı, Dâru'l-fıkr, Dımeşk 1405/1985.